

nyal időt, módot, az alany számát, személyét és a tárgyat is ki lehet fejezni, ezért a névszói állítmány használata visszaszorult, ritkábbá vált.

A szó szerkezetek tanításakor említsük meg, hogy a jelző és a jelzett szó viszonyának jelöletlensége szintén megőrzött régiség, pl. *új asztalokkal* (**с новыми столами**). A többséget jelentő számnévi jelző mellett a magyar egyes számot használ: tíz forint (десять форинтов).

Jellegzetessége továbbá nyelvünknek, hogy a határozói viszonyokat nem előjárószóval, hanem leginkább ragokkal és névutókkal fejezi ki. Rag- és névutórendszerünk az évszázadok során rendkívül gazdaggá és árnyalttá vált. A határozó is ősi fejleménye nyelvünknek. Térben és időben az ósházában is tájékozódniuk kellett eleinknek. Ezért mutatkozik meg legtisztábban e két határozófajtnál az irányhármasság. Az elvontabb határozók később alakultak ki, ám az irányhármasság köztük is, sőt az egész rendszerben megtalálható.

Hívjuk fel tanítványaink figyelmét arra, hogy helyesírásunk hangjelölő, betűíró, s hogy rendszerének kialakulása hosszú, történeti fejlődés eredménye. Értelemtükröző voltának, logikájának bemutatása s az idegen nyelvek helyesírásával történő összehasonlítása révén nem nehéz bebizonyítanunk azt sem, hogy korszerű nyelvi műveltség nem létezik helyesírási alapok nélkül, s hogy más nyelvek helyesírása sem könnyebb, mint a miénk.

Folytathatnánk a felsorolást, ám az eddigiek is meggyőzhettek bennünket arról, hogy nincs szó a tanulók újabb terheléséről, tanterven felüli követelmények bevezetéséről, hanem csupán szemléletváltozásról. Ha a fent vázolt szellemben tanítjuk meg ezt a grammatikai minimumot, amely a művelt nyelvhasználathoz elengedhetetlen, tanítványaink bizonyára felfedezik a magyar nyelv egyedí vonásait. Ezáltal mélyebben, alaposabban megértik, s jobban megszeretik anyanyelvünket, s könnyebben felfogják az idegen nyelvek sajátosságait is.

JEGYZETEK

1. *Bárczi Géza*: Anyanyelvünk magyarsága. Magyar Nyelvőr, 1956. 1. sz. 1–15.
2. *Dávid András*: Nyelv és varázs. Tankönyvkiadó, 1980., Bp. 152.
3. Uo.: 130.
4. *Ilyés Gyula*: Iránytűvel (I. kötet) Szépirodalmi Kiadó, 1975. 693.
5. *Bárczi Géza*: Anyanyelvünk magyarsága. Magyar Nyelvőr, 1956. 1. sz. 6–7.
6. *Grétsy László szerk.*: Mai magyar nyelvünk. Akadémiai Kiadó, 1976. 16–17.

DR. DOMBI JÓZSEFNÉ

Szeged

A zenei képességvizsgálatok forrása

A zenetanítás során is felmerül az az igény, hogy tanítványaink képességeit a tapasztalatok mellett egzakt módszerekkel mérjük.

A zenei képességek vizsgálatára számos tesztet dolgoztak ki. Az egyes szerzők más-más képességket tartottak lényegesnek és alapvetőnek.

Meg kell jegyezni, hogy a zenei képesség egy változó (fejlődő, visszafejlődő) sze-

mélyiségtulajdonság. A mérés viszont egy adott időpontban történő esemény. Pillanatfelvételt ad. A jelenlegi kutatások tükrében ez a módszer hasznos tudást, információt nyújt a képességek szűkebb köréről. Minden zenei teszt, amely csoportot vizsgál; differenciál. Lehetővé teszi a vizsgált személyek közötti apróbb különbségek feltárását, az azonos életkorúak eredményeinek meghatározott normák szerinti összehasonlítását, a mért képességek közötti összefüggések feltárását.

A zenei képességeknek vannak tesztekkel nem mérhető területei is. A tanári megfigyelések alapján ezeket is figyelembe kell venni a tanulók megítélésénél.

Pl.: Amerikában már a XX. sz. elején készítettek az éneklési képességek mérésére teszteket. A lapról olvasási képességet vizsgálták. Az éneklésben fel lehet fedezni mennyiségi hibákat, pl. a tisztaságot, a ritmus pontosságát, de ez csak egyik része az előadásnak. A hangzáskép, a formálás, az előadásmód a tanári megfigyelésre szorítkozik.

A zenei képességek vizsgálata ma is aktuális probléma. A 70-es évektől kezdve újra fellendültek a hazai kutatások is. Ezek egyik köre a közvetlen zenei gyakorlatból kiindulva készített feladatokat, másik köre a már meglevő teszteket alkalmazta a képességek mérésére.

A további kutatások érdekében célszerűnek látszik a kevésbé ismert és hozzáférhető munkák áttekintése és összehasonlítása.

A zenei képességek mérése a XIX. sz. végére vezethető vissza. Carl Stumpf egyszerű feladatokon keresztül mérte az egyes reprodukciós képességeket. Feladatait a következők alkották: zongora hangja után egész hangok énekeltetése, hangmagasságok megkülönböztetése, akkordok megítélése konszonáns, illetve disszonáns jellegük szerint. Th. Billroth „Ki a muzikális” című 1895-ben megjelent munkája is hasonló volt ehhez, de ő a ritmusérzék vizsgálatával is foglalkozott. Az első csoporttesztet Wilhelm Wundt dolgozta ki, aki a hangmagasságok megkülönböztetését mérte.

1913–25 között jelentős munkák születtek német nyelvterületen. *Max Hentschel*¹ hangpszichológiai vizsgálatokat végzett 9–14 évesek körében. Ez a hangközök és a legkisebb hangtávolságok felismertetéséből állt. Véleménye szerint a hangközök felismerése az életkorral arányosan nő, különösen vonatkozik ez a 9–11 korra. A fél hangnál kisebb hangtávolságok megkülönböztetésében nagy szerepet tulajdonított a véletlennek.

*Fritz Brehmer*² a gyermekek melodikus befogadóképességét vizsgálta 6–14 éves korig. Reprodukív és azonosító módszereket alkalmazott. Ezek a következők voltak; daléneklés, motívumok utánaénekeltetése, skálaéneklés, eltérések felismertetése dalokban, ismeretlen motívumokban, skálákban, transzponált motívumokban.

Megállapította, hogy a dallam felfogása aktív folyamat. A dallamot mint egészet fogják fel a gyerekek, a megértés elsősorban a dallam struktúrájától függ és nem az egyes hangközök megértésétől!

Brehmer kiemelte a környezet hatását mint fontos tényezőt a gyermek zenei fejlődése szempontjából.

*Maria Brissen*³ 14 éves serdülőkkel folytatott kísérletet. A vizsgálat előtt tájékozódott a kísérleti személy előképzettségéről, környezeti hatásairól. Megfigyelte, hogy a kísérleti személy rendelkezik-e abszolút hallással. Emellett a hangközmegkülönböztetést, ritmus-, és dallamemlékezetet és a zenei beleélési képességet vizsgálta.

*Williem Stjern*⁶ a bölcsődal hatását vizsgálta a kisgyermekkorra. Megállapította: hogy a legtöbb zene, amit a gyermek hall, átalakul mozgássá. (Üti a taktust fejfel, kézzel, lábbal. A ritmus erősebben hat ebben a korban.)

A reprodukív képességek vizsgálatánál a ritmus hozott jobb eredményt.

*Martha Vidor*⁴ 12–16 évesekkel kísérletezett. Vizsgálta a hangmagasság megkülönböztetését, a hangközöket, a dallam- és ritmusemlékezetet. Kísérleteit olyan kérdésekkel is kiegészítette, melyek alapján tájékozódott a kísérleti személy zenei környezetéről.

Hazánkban 1916-ban kezdődtek el a kísérletek, melyek Révész Géza⁵ nevéhez fűződnek. Kivételes tehetségű tanítványának, Nyíregyházi Ervinnek látási és hallási emlékezetét vizsgálta hosszú időn keresztül. Révész szerint az emlékezőtehetség igen fontos. A hallási emlékezetnél azt vizsgálta, hány ütemet tud jól reprodukálni növendéke, a látási emlékezetnél pedig a tanulási időt mérte. Kísérleteit elemi dolgoknál kezdte, és fokozatosan haladt a nehezebb felé. A ritmusérzéklet, a regionális hallást, a relatív hallást, a harmóniaérzéklet, a zenei felfogást, a dallamok reprodukálását a hallás utáni játékot és képzelőerőt vizsgálta.

Szeghy Endre⁶ 11–13 éves polgári iskolai tanulók körében végzett egyéni és csoportos vizsgálatot. Fontos kérdés volt számára, hogy melyek a zenei képességeknek, a részegységei, amelyek a muzikalitás alapjául szolgálnak. Vizsgálta: a hangköz, hangnem, hangzat, felhangok, hangszín, megkülönböztetését, a ritmus- és dallamemlékezetet a zenei stílusérzéklet és a zenei beleélési képességet. Rámutatott arra, hogy ezek a képességek fejleszthetők. Véleménye szerint a relatív hallás, a ritmus-, a dallam- és harmóniaérzéklet – egy-egy részképesség, amelyek összessége alkotja mindazt, amit muzikalitásnak nevezünk.

A felsorolt vizsgálatok nagy része zenei folyamatból indult ki. (Reprodukációs emléklési képesség, dallam-, ritmusemlékezet a zenei beleélési képesség vizsgálata.)

A dallam- és ritmusemlékezet vizsgálatával foglalkoznak legtöbben. Ez a képesség valamennyi zenei tevékenység során megnyilatkozik.

A hangközök vizsgálata (melyet sok szerző alapvető zenei képességnek tart) hasonlóságot mutatott a hangmagasság megkülönböztetésével. Míg az előzőnél a hangok egymáshoz viszonyított magasságának megállapítása, az utóbbinál az 1/2 hangnál kisebb intervallum változásainak felismerése volt a feladat.

Az akkordok megítélését is olyan fontosnak tartották, mint a hangközöket.

A tonalitás vizsgálatával Brehmer foglalkozott; igen igényes és széles skálájú feladatsort szerkesztett.

A zenei beleélési képesség vizsgálata stílusérzékletre, esztétikai ítéletre épült. Véleményünk szerint a zenei tanulmányok során igen fontos a zenei képzelőerő, az önálló gondolkodás. Ezeknek a feladatoknak nem a teljesítménymegítélés a célja, hanem az önálló véleményalkotás, az önálló gondolkodásra készítés. Bizonyos értelemben ezzel a feladatkörrel mutatott rokonságot az emléklési képesség vizsgálata. Minden előadásmód magába foglal egy alkotást is. Szintén az önálló egyéni kifejezés miatt jelentős.

Az utóbbi két feladat értékelése a tanári megfigyelésen, tapasztalatokon alapult. Míg az előzőeknél a jó vagy rossz válasz egyértelműbbé tette az értékelést.

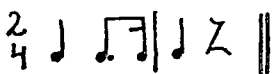
Ezek az első kísérletek igen fontosak; hasznos tapasztalatot nyújtanak számunkra is. A tanítás során a tananyaghoz kapcsolódóan készíthetünk hasonló feladatokat, melyek objektíven értékelhető, kiegészítő információt nyújthatnak tanítványainkról.

A feladatok egyszerűek és a gyerekek számára jól érthetőek legyenek.

Néhány példa, mely alapján nehezebb feladat is összeállítható.

1. Az egymás után hallott hangköz ds – dl motívum s + m + s – sml

ritmus

akkord dms – dmsl

azonos – nem azonos

2. Az egymás után megszólaló hangpárnál a második hang magasabb vagy mélyebb, mint az első
pl. d r – d ri
d ti, – d ta

magasabb – mélyebb

3. Karikázza bc:

Kettő, három vagy négy hang 2 3 4
szól egyszerre

pl.:

s	s	ti
m	m	s
	d	m
		d

A gyerekek már óvodás korban érzékenyen reagálnak a zajokra, hangokra. Könnyen meg tudják különböztetni egymástól. Egy budapesti vizsgálat alapján ez az érzékenység 8–9 éves korra visszaesik.

A sok gyermekbaleset is ekkor következik be. Nem reagálnak olyan hirtelen pl. zajos utcán egy autóhangra. Éppen ezért volna jó ebben a korban és még felső tagozatban is ilyen feladatokat magnóra felvenni és bemutatni. (Így szól egyszerre 2 hang, így 3, így négy.) Mikor jól megfigyelték ezt, akkor lehet kezdeni a vizsgálatot.

4. Karikázza bc, hogy az egymás után játszott motívumnak melyik hangja változott meg:

d m r – d l r	1	2	3
s m r d – s m ri d	1	2	3 4

Az életkorral arányosan növelhetjük a dallamhangok számát. A feladatokat írásban lehet elkészíteni, értékelésük egyszerű: csak jó vagy rossz válasz lehetséges.

Lényeges, hogy előtte mindig be kell mutatni egy mintát; – ez a feladat – így kell megoldani. Ha mindenki érti, akkor lehet elkezdni a vizsgálatot.

A zenei képességek vizsgálata nem jelentheti csupán a zenei elemek vizsgálatát. A zenei képesség nemcsak az adottságoktól függ, hanem az emberi kvalitások, az egyéni jellemtulajdonságok mélysége és gazdagsága is szerepet játszik fejlődésében. Az itt bemutatott kísérleteknek egyik legnagyyszerűbb vonása, hogy méréseik során törekedtek a személyiség közlebbi megismerésére is.

IRODALOMJEGYZÉK

1. *M. Hentschel*: Zwei experimentelle Untersuchungen an Kindern aus dem Gebiet der Tonpsychologia. Két experimentális vizsgálat gyermekek körében a hangpszichológia terén. Zeitschrift f. Psych. Bd7 Lipcse 1913.
2. *F. Brebmer*: Melodieauffassung und melodische Begabung Des Kindes (A gyermek dallamfelfogása és melódikus tehetsége) Zeitsch. Psychol. Nr. 36, Lipcse 1925.
3. *Maria Briesen*: Die Entwicklung der Musikalität in den Reifejahren, Graz 1929.
4. *M. Vidor*: Bevezetés a zenepszichológiába – Énekszó folyóirat, III. évf., 3–4. szám, Bp. 1936.
5. *Révész Géza*: Erwin Nyíregyházi: Analyse eines musikalisch hervorragenden Kindes. 1916.
6. *Szeghy Endre*: A zenei képesség és tehetség elemzése Szeged, 1940.